

ERDŐSZETI LAPOK

a

Magyar Erdőszegylet

Közlönye.

Harmadik évfolyam.

IV. füzet.

Április 1864.

Öserdők és rengetegek.

Irta Erdődi Adolf.

Szegény nyelvünkben az öserdő és a rengeteg, e két lényegesen különböző fogalom kifejezésére, szerencsésen két különböző szóval is birunk. Gazdag szomszédjaink, a németek, e részt valóban kínos helyzetben vannak. Nekik az öserdő is *Urwald* és a rengeteg is az, és így, hogy megértessenek, azon kényszerűségbe jutnak kinyilatkoztatni, hogy az *Urwald* tulajdonképen nem is mindig *Urwald*; hogy az éjszak *Urwald*-ja a téritőkörök *Urwald*-jához képest *Urwald*-nak nem is mondható, és hogy az, a mennyiben mégis annak volna nevezhető, némelykor csak *fogenannt*, máskor pedig *eigentlicher*, harmadszor *unversehrter*, negyedszer, ötödször pedig már tudja Isten miféle *Urwald*-ra oszlik. Mi csak öserdőt és kétféle rengeteget ismerünk; egyet a mérsékelt és hideg égöv alatt, s egyet a téritőkörök világában. A rengeteg mindig öserdő, de az öserdő nem mind rengeteg.

Oly erdőt, mely emberi közreműködés nélkül keletkezett az ősidők homályos korában, és a mely menten az ember romboló kezeinek bántalmaitól mai napig is érintetlen eredetiségében fönáll *őserdőnek* nevezünk.

Az egyes gesztek abban egyéni sajátosságaikhoz képest a lehető legmagasabb kort érik el, miglen az élet határaihoz jutva korhadásnak indulnak, és gyakran elég gyöngye elemi behatások súlya alatt a minőkkel századokig daczoltak, koronás büszke fejeikkel a felhőket ostromolván, összeroskadnak, egy utolsó hatalmas nyögéssel omolván a tápláló anya ölébe.

A kidültek helyét erőteljes ifiú sarjadék foglalja el s így az őserdőben tarka vegyületben állanak egymásmellett és küzdenek az élettel, mintha csak emberek volnának, a legkülönbözőbb korok képviselői.

Az öreg gesztek, nem igen sűrűen lévén, hatalmas koronát fejlesztenek, és evvel annyi árnyékot vetnek a talajra, hogy ott is a hova nem tolakodott még be az előre törő utódok serege, csak ritka vékony füvezetre akadunk; úgy hogy az ily erdőkben gyakran messzire látjuk be a megszámlálhatlan oszlopok mesteri ívezetű sorait.

Így van ez hazánk éjszaki őserdeiben. A délhez közeledő tájakon, televényes sík termőhelyen, a fény erősebb behatása folytán, a cserjék mindennemű sűrűsége lepi el a tulajdonképi erdő alját, úgy hogy az utról letérve s valamivel mélyebben hatolva a századok eme csendes sirboltjába, láthatárunkat a legközelebbi cserjék tövises ágazatja képezi.

Az őserdők különben zordon ég alatt, silány termőhelyen a fölöttük elvonult századok daczára is csak gyér állású törpéket termesztenek, melyekre az évek számlálhatlan sora hasztalan pazarolta az idők érlelő hatását.

Az *őserdő* tehát benyomásában, melyet az a szemlélőre gyakorol, igen csekély sőt visszás is lehet, a mennyiben az emberi fölfogásnak rosszul esik, ha századok erőlködéseinek eredménye sajnálkozó mosolyra készíti ajskait.

A *rengetegek* ellenben mindég oly valami nagyszerű, a minék

szemléletére az ember óriás hiúsága és egetverő szenvedélyei ajtatos meghunyászkodássá olvadnak; oly valami melynek szent borzadályaitól megrendül a szív, és semmiségének érzetében hangos dobogással hirdeti az Isten hatalmát. A rengeteg buja termőhelyen nőtt őserdő lévén, a magára hagyott, elönyös viszonyok közt működő természet csodaerejének legmagasztosb képét tünteti elénkbe. Az egyes gesztek óriásokká növekedve, ha kidülnek, miután századok viharai ellenében tagadólak rázogatták borzas fejeiket, egész nemzedékeket ragadnak magukkal s holt tetemeikkel oly torlaszokat emelnek hátrahagyott társaik védelméül a mindent pusztító ellenség, az ember elejébe, melyeken ez új századok lefolyása alatt sem képes győzedelmeskedni. Minálunk az ily rengetegek rendesen csak egy főfánemből állanak, melyet az éjszaki részekben a tülevelűek, a délikben a lombosak egyike képvisel. Szórványos elegenden a termőhelynek megfelelő több gesztfaj is találkozik bennük. Így a tölgyesek rengetegjeiben a szil és kőris; a fenyők között a bikk, és vörösfenyő; a bikkésekben, a jávorok, szilek kőrisek. Áthatlan és lesújtó nagyszerűségük ünnepélyességét emeli a mély háborítlan csend, mely azokban uralkodik. Az ember csak elvétve jut oda bámulni remegni és — imádkozni. A szárnyasok kevés faja lel tápot és örömet bennük; a folyók és patakok szélein imitt amott egy méla csalogány zengedezi szerelme bús dalait, különben többnyire csak a magányos harkály sűrű kopogása hangzik. Oda vonulnak vissza az ember ádáz üldözése elől a medvék, vaddisznók, szarvasok, de egyszersmind ez utóbbiak félelmes ellensége is — a hiúz, mely ugyan hazánk erdőségeiben már a ritkaságok közé tartozik.

A t é r i t ő k ö r ö k r e n g e t e g j e i n e k főjellege szinte a nagyszerűség és az áthatlanság — a légkör forróságához, a talaj bujaságához mért mondhatlanul fokozódott arányban. A gesztfajok változatos sokasága megszámlálhatlan; az éjszaki rengetegekben uralkodó csend helyet a déliek a legfélelmesebb vadak ordításaitól csak úgy rengenek. — De minek is beszélünk annyit! Úgy is szándékunk szives olvasóinkat egy kis sétára fölkeríteni vagy is inkább kettőre — egyszer az éjszaki országok, másszor meg a t é r i t ő k ö r ö k r e n g e t e g j e i t közelebbről

megnézni. Biztos vezetőkről gondoskodtunk, kiknek hatalmas szava a természet eme csodáit közelebről és szászorta érdekesebben fogja magyarázgatni, t. olvasóinknak bemutatni, mint arra mi képesek lehetnénk.

Egyike e vezetőinknek Veszely József, *) erdőszegyletünk derék alelnöke, az összes erdőszvilág egyik leghírnevesebb tekintélye; evvel éjszak felé, másika a nagy Humboldt; **) evvel a forró égőv alá vándorolunk.

Ha úgy tetszik, induljunk! — Alsó-Ausztriában, a Mürfolyó ke-
rületében vagyunk, Neuwald nevű rengetegben, melyet 1822-ben kez-
dett meghódítani — birtokosa és saját jövedelmei fényes előnyére Hub-
mer György famesternek lángesze.

E rengetegből 1851-ben már csak 2000 hold vala hátra és ed-
dig aligha nem utolsó maradványa is áldozatul esett az ember kimé-
letlen pénzvágynak.

Sorsom megengedé, hogy e nagyszerű rengeteg, a természet
eme templomának borzadályos pompáját, mely annyira megrendített,
mint még soha nem emberi kéz által alkotott egyház, fiatal koromban
szemlélhessem.

A hatalmas benyomást akkor a következő szavakkal jegyzet-
tem naplómba:

Igen nevezetes ez elláthatlan rengetegnek, nagy terjedtségű,
bujá tenyészetű, jól földött öble. A nagyszerű teremtés és pom-
pás vadon eme képe a legkeményebb szívet is meghódítja, és az Isten
hatalmas munkái előtt félénk tisztelettel tölti be. A természet, mely
itt földünk mai alakjának képződése óta egyedül és háborítlanul mű-
ködött, tenyészeti erőben és alkotásban hihetlent halmozott össze; itt
kezdet és bevégezés, növényi élet és halál oriási formákban van egy-
más mellé helyezve.

*) A rengetegek alábbi leírását Wesselynek „Die österreichischen
Alpenländer und ihre Forste“ című, európai hírű és tisztelt szaktár-
sainknak valamint minden művelt embernek nem eléggé ajánlható mun-
kájából vettük.

**) Ansichten der Natur 1-ter Band.

Ez öböl lúczyfenyői, jegenye sőt vörösfenyői is 150—200 lábnyi magasságot, 5—8 lábnyi vastagságot érven el 1000—2000 köbláb fatartalommal birnak, a bikkek 120—150 láb hosszal, 3—5 láb átmérővel 300—1000 köbláb fát tartalmaznak és így mindent felülmulnak a mit jelen állabjainkban látni megszoktunk.

E nagyszerű fatenyészet fősége azomban borzadályos, mert a legnagyobb életerejű gesztek közt mindenütt ott állanak a régmúlt századok elhalt tanui, letördelt ágakkal és tetőkkel, a törzsek kéregtelenül, kisérteties fehérséggel, és sokfélekép átlukgatva rovarokat keresgélő harkályok által, vagy szélvészektől által ketté tört, hosszúra nyult hegyes forgácsokban végződő oszlopromok.

A növényzet e nagyszerűsége nem csak onnét ered, hogy a gesztek természetes életkoruk határáig, tehát messzire túl a közönséges vágási koron növekedhetnek tömegükben, hanem nevezetesen onnét, hogy itt mindazon előnyös viszony megvan mely a gesztek életkorát a legislegszelebb határokig képes megnyújtani. A zordonabb égálg, az egyenlően nedves légem, a fölötté televénydús talaj, a sajátságos úgy szólván soha meg nem szakasztott erdőzárlat, mely a gesztek fiatalkori növést mérseklí, azok gyökérzetét folytonossan óvja, ez mindössze oly annyira hat az életkor tartamára, hogy ez óriások, ha csak idő előtt nem esnek szélvészektől áldozatul, többnyire 300—400, gyakran pedig 600 évnyi kort is képesek elérni.

E roppant méretű törzsek ezrei földik a fütelen talajt, a mint azokat vénség és szélvészektől egymásra döntögették, keresztül kasul egymásra terítve vagy áthatlan torlaszokat képezve. Itt egy egészséges épen ereje teljében kiszakasztott törzs, összes nedvdús sötétzöld lombozatjában; mellette egy magában elszenderült s összeomolt apó kéregtelen fehér törzse, galytalanul, letörött tetővel; ismét mellette és alatta korábbi nemzedékek maradványai, sűrűen bevonva különfélekép árnyékkolt zöld mohatakaróval, a korhadás mindennemű szakáiban.

Hol a gesztek azon egyetlen ösvényen terültek keresztül, mely e vadont átkigyózza, ott lépesöket vágtak a törzsekbe, hogy azokat át lehessen mászni; eltávolításuk ugyan is rettentő erő megfeszítésbe ke-

rült volna. E rengeteg közepe táján egy épen kidölt lúczfenyő óriásra akadtunk. Hat láb vastag törzse sánczkép terült az ösvényen keresztül, a társaság legmagasbjai sem valának képesek fölötte átnézni; a mozgékony fiatalság hasztalan mélyeszté beléje uszacsákyáit, hogy merész ugrással tetejébe kerülhessen, végül neki is csak a fontolgtató vénséget kelle követnie és a gesztet megkerülnie.

Nevezetes az új növényzet bujasága, mely a korhadó feküfákon fejlődik. Minden oldalról a legsűrűbb mohatakaró fűdi őket; abban a lehulló mag pompás csirágyat talál s az alatta képződő televényben alkalmas talajt. Így az eltűnedező fanemzedékek hulláiban az utódok milliói vertek gyökeret és erőteljesen törekesznek azon csekély nyílások felé, melyeket e hulák kidőlésük közben ez óriási erdőség magas lombtetőzetébe szakasztottak. A korhadó törzsek néhányain több száz új lúczfenyőt számláltunk, melyek egyesei már is tekintélyes 60—70 éves geszteké fejlődtek. A mohafödött feküfák a vastag kérgű talajhoz képest oly annyira előnyösek az utónövedékre nézve, hogy ezt nagyrészt csak is ezeken láthatni.

Korosabb gesztek számos csoportjain még mindég meglátszik, hogy így keletkeztek, mert a rég eltűnt feküfának, melyen egykor csiráztak, egyenes vonalában állanak. Nem ritkák az oly koros gesztek is melyek gyökérnyaka több lábnyi magasban áll a föld fölött. Ezek is vastag törzshullákon növekedtek melyeket átövedzve gyökereik a talajba hatottak s mert később az így átkarolt tuskók egészen elkorhadtak, gyökérzetök egy részével most a levegőben állanak.

Szüntelen félrevont valami azon ösvényről, melyen haladnunk kellett; e látszólag még szűz vadonba való behatás gondolatja mondhatlan ingerrel bírt melynek ellentállani egyikünk sem vala képes; ily érzés lelkesítheté a földgömb körülhajzóit, midőn addig ismeretlen új világrészekre akadtak.

De hát mennyire voltunk képesek előre hatolni! Nehány lépés és hatalmas feküfatömegek terültek elénkbe. Roppant erőfeszítéssel szökkentünk egy egy törzsön keresztül, sok ügyel bajjal hatoltunk át másutt a koronák galjai közt, nyomultunk a törzs és a talaj keskeny

közein előbbre; néha egy egy mohos törzsdarabra ugrottunk, de ez behorpadt alattunk és térdig érő fakorhadványba süllyedtünk. E teljesen elkorhadt törzseket csak a sűrű mohatakaró tartotta még össze. Alig, hogy egy torlaszt legyőztünk, már is a másik tornyosodott elénkbe, és összes erők félórai megfeszítése után száz ölnél alig hatoltunk előbbre. Mind a mellett már is egészen új vidékben voltunk, mert az áthatolt feküfatömegek az ösvényre való kilátást teljesen elzárták előttünk. Még néhány száz lépés, és nem csak valamennyien egész öntudatlanul elszakadtunk egymástól, de mindenikünk a legmegfeszítettebb figyelem mellett is tökéletesen elveszté tájékozását. Életemben először esett meg rajtam hogy az erdő, különben szép és fájdalmas óráimnak e legmeghíltebb barátja; valóságos aggodalomba ejtett. Dobogó szívvel és visszatartott lélzzettel, teli aggálllyal de hasztalan vártam vezetők meg szólamlását.

Csak most tudám megérteni azon borzadalmas meséket, melyeket vén bátyám, ki fiatal korát a vidéken töltötte, öregapám fonókájában el-el regéltetett.

„Egyszer egy bécsi gyógyszerész“ így beszélé egyebek közt, „fűvészkedni jött ide. Hubner Nasswald nevű telepítményében, a hol meghált, ugyan elmondák neki, mily veszélyes légyen idegenre nézve a Neuwald-ot egyedül meglátogatni és főkép az ösvényről letérni, miután ott a honos favágók is gyakran nem tudnak eligazodni. Hasztalan volt. Ő ez intéseket nevette, valószínűleg híven, hogy csak drága vezetőt akarnak a nyakába tolni. Legközelebbi reggel tehát egymaga lépte át a vízvázasztékot s onnét a rengetegbe hatott.

Miután a kirándulásra szánt idő elteltével nem tért vissza övéibe, ezek keresni kezdették és Nasswaldig könnyen nyomára is akadtak, a hol azt a fölvilágosítást nyerték, hogy az odaveszett onnét vagy három hét előtt utnak indult, a Neuwaldot Terz irányában bebarangolni szándékozván.

De az idegent sem Terzben sem Freinban nem látta senki és további nyomára sehol sem lehetett akadni. Nem volt kétség benne, hogy az a Neuwaldból többé ki nem jött. Megfogadták a favágókat,

hogy a talán már éhenholtat fölkeressék, de minden keresés hasztalannak bizonyult. Csak most tudták ez emberek, hogy mit jelentett ama tompa kiabálás és nyöszörgés a mi néhány héttel előbb két órával éjfél előtt e rengeteg öbléből egész az ő vágásukig hallatszott, és a mit ők — a unő babonások — kísértetnek tartottak. Ez a szerencsétlen fűvésznek halálkiáltása vala.

Midőn néhány év mulva a vágások ez öbölben is előbbre hatottak, a munkások egymás fölibe dőlt két fatörzs közé szorult emberi csontvázra s mellette egy egészen elrozsdásodott fűvészszelenczére akadtak; kétség kívül a fűvészkedő bécsi gyógyszerész maradványi.

Hogy ne tévedjem még távolabbra az ösvénytől, mohos fatörzsre ereszkedém s eltökélém a hívást nyugodtan bevárni, melynek végül mégis csak bekelle következnie. Órámat húztam, egy negyedtet mutatott egyre. Kivül, a mint később meggyőződtem, a nap teljes fényében ragyogott. De e forró Augusztusi nap egyetlen egy sugára sem hatott az örökös homályba, sem a változatlan nedves hüvességet nem zavará meg az erdő magas lombtetőzete alatt. Mélán meresztém szemeimet a komor, árnyéktalan oszlopcsarnokba, hol a szürke a zölddel és ismét a szürkével váltakozva mindenfelé a végtelenig látszott terjedni.

Messzi körben minden mozgalom kihaltnak látszott, egy madár sem csevegett, egy pillangó sem röpkedett, és a szellők is, melyek a magasban a fatetőket gyöngé ingásban tartották, nem hatottak le a törzsek környékébe. Hangtalan csend köröskörül; annál ijesztőbb volt rögtöni metsző kiáltása a magányos harkálynak, majd meg két egymáshoz surlódó szélmozgatta törzs kísérteties nyikorgása.

Az emberi működés semmi nyoma sem szelidité e borzalmas magány aggályos benyomását.

Tudtam, hogy barátim nem lehetnek távol, mégis erőt vett rajtam a legnyomasztóbb egyedüliség érzése, ellenállhatlan aggodás. Mi is az ember, képzelt dicsőségében az Isten valóban nagyszerű teremtese irányában.

Pütkösdí királya a természetnek! lépj azon templomokba, melyekben az, egész fonségét kifejté, azon templomokba, melyeket szék-

helyedül kelene választanod, lépj be e rengeteg borzalmas pompájába, lépj be egyedül, a mint ahoz illik, ki egyedül magára akar építeni, és rohanva fogod elhagyni a nézhelyet, melynek nagyszerű fenségét törpe lelked fölfogni képtelen.

E kép kiegészítése tekintetéből e fiatalkori jegyzetekhez hozzá kell tennem, hogy a leirt rengeteg holdja többnyire 60—150 öl feküfát tartalmazott holdanként, melynek legalább is felének keméndfája még használható vala. A keméndfa itt 800—1000 esztendeig maradt ép, és a kidölt törzseknek 150—200 esztendőre volt szükségük, hogy teljesen elkorhadjanak. Hogy ezt megfoghassuk, a fa kitünő minőségét, a hosszú teleket, a rövid nyarak folytonos nedves hűvösségét kell tekintetbe vennünk, és meggondolnunk, hogy e feküfákat semmi nap-sugár sem éri, és hogy mindenik vastag mohatararó által óvatik a légem behatásai ellen.

De most pihenjünk egy kissé, hogy megújult erővel kísérbessük a nagy Humboldtot, ki a jelenkor természettudósai közt leghosszabb ideig élt egy nagy világrész leghensejének őserdeiben, a forró ég alj kétségkívül hasonlíthatlanul nagyobb szerű rengetegjeinek rejtélyeibe.

(Folytatása következik.)